

В. І. ТЮТЮГІН, О. Д. КОМАРОВ, М. А. РУБАЩЕНКО

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Загальна частина

**Посібник
для підготовки до заліків та іспитів**

Відповідальний редактор
професор *В. І. Тютюгін*

4-те видання, перероблене і доповнене

Харків
«Право»
2021

Тютюгін В. І.

Т98 Кримінальне право України. Загальна частина : посіб. для підгот. до заліків та іспитів / В. І. Тютюгін, О. Д. Комаров, М. А. Рубашенко ; відп. ред. В. І. Тютюгін. – 4-те вид., перероб. і допов. – Харків : Право, 2021. – 238 с.

ISBN 978-966-998-172-1

Посібник підготовлений відповідно до навчальної програми курсу «Кримінальне право України» (Загальна та Особлива частини) з урахуванням змін та доповнень, внесених до КК України станом на 1 січня 2021 року. У ньому надаються стислі відповіді на питання, які виносяться на заліки, курсові та державні іспити (атестацію) з цієї дисципліни. У підрядкових посиланнях до окремих питань та статей КК наводяться посилання на відповідні рішення Конституційного Суду України, постанови пленумів Верховного Суду України. У тексті посібника надаються посилання на релевантні правові позиції Верховного Суду з питань, які були предметом його розгляду. Наприкінці посібника запропоновано перелік навчальної та монографічної літератури для самостійної підготовки студентів до заліку та іспиту, написання курсових (контрольних) робіт і наукових доповідей.

Призначений для студентів (слухачів, курсантів) юридичних навчальних закладів та юридичних факультетів усіх форм навчання. Може бути корисним абітурієнтам, аспірантам, науковим та практичним працівникам, а також вступникам до магістратури при підготовці до правничого ЗНО.

УДК 343.2/7(477)(075)

- © Тютюгін В. І., Комаров О. Д., Рубашенко М. А., 2019
- © Тютюгін В. І., Комаров О. Д., Рубашенко М. А., переробка і доповнення, 2021
- © Оформлення. Видавництво «Право», 2021

ISBN 978-966-998-172-1

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень	9
Передмова	10

Загальна частина: питання та відповіді

1. Кримінальне право як галузь права: поняття, предмет, метод, система, завдання і функції (ст. 1 КК)	12
2. Закон про кримінальну відповідальність: поняття, ознаки, значення (ст. 3 КК)	15
3. Структура закону про кримінальну відповідальність	16
4. Чинність і дія закону про кримінальну відповідальність у часі. Час вчинення кримінального правопорушення (ст. 4 КК)	18
5. Зворотна дія закону про кримінальну відповідальність у часі: поняття, підстава, наслідки (ст. 5 КК)	21
6. Чинність закону про кримінальну відповідальність щодо кримінальних правопорушень, вчинених на території України (ст. 6 КК)	23
7. Чинність закону про кримінальну відповідальність щодо кримінальних правопорушень, вчинених за межами України (ст.ст. 7, 8 КК)	25
8. Видача особи, яка обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, та передача особи, яка засуджена за вчинення кримінального правопорушення (ст. 10 КК)	27
9. Поняття та ознаки кримінального правопорушення (ст. 11 КК)	28
10. Відмінність кримінального правопорушення від інших правопорушень	30
11. Малозначне діяння: поняття, ознаки, відмінність від кримінального правопорушення (ч. 2 ст. 11 КК)	31
12. Класифікація кримінальних правопорушень за ступенем тяжкості: поняття, критерії, значення (ст. 12 КК)	32
13. Кримінальна відповідальність: поняття, ознаки, підстава, форми реалізації (ст. 2 КК)	35
14. Поняття і значення складу кримінального правопорушення	37
15. Елементи та ознаки складу кримінального правопорушення	38
16. Види складів кримінального правопорушення	39
17. Об'єкт кримінального правопорушення: поняття, види, значення	41

18. Предмет кримінального правопорушення: поняття, відмінність від об'єкта, значення	43
19. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення: поняття, ознаки, значення	45
20. Діяння як ознака об'єктивної сторони: поняття, ознаки, форми. Умови кримінальної відповідальності за бездіяльність	46
21. Суспільно небезпечні наслідки: поняття, види, значення	49
22. Причинний зв'язок: поняття, правила встановлення, види, значення	50
23. Спосіб, місце, час, обстановка, знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення: поняття, значення	53
24. Суб'єкт кримінального правопорушення: поняття, ознаки, види (ст.ст. 18–22 КК)	54
25. Неосудність: поняття, критерії, значення (ст. 19 КК)	56
26. Обмежена осудність: поняття, критерії, значення (ст. 20 КК)	58
27. Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення: поняття, ознаки, значення (ч. 2 ст. 18 КК)	59
28. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення: поняття, ознаки, значення (ст.ст. 23–25 КК)	61
29. Вина: поняття, форми, значення (ст.ст. 23–25 КК)	62
30. Прямий умисел: поняття, ознаки, відмінність від непрямого умислу (ч. 2 ст. 24 КК)	63
31. Непрямий умисел: поняття, ознаки, відмінність від прямого умислу (ч. 3 ст. 24 КК)	64
32. Спеціальні види умислу	65
33. Кримінально протиправна самовпевненість: поняття, ознаки, відмінність від непрямого умислу (ч. 2 ст. 25 КК)	67
34. Кримінально протиправна недбалість: поняття, ознаки, відмінність від казусу (ч. 3 ст. 25 КК)	68
35. Змішана (складна, подвійна, комбінована) форма вини: поняття, різновиди, значення	70
36. Казус: поняття, ознаки, відмінність від вини, наслідки	71
37. Мотив і мета кримінального правопорушення: поняття, значення	72
38. Юридична помилка: поняття, види, значення	73
39. Фактична помилка: поняття, види, значення	75
40. Закінчене кримінальне правопорушення: поняття, види (ч. 1 ст. 13 КК)	78

41. Готування до кримінального правопорушення: поняття, ознаки, кваліфікація, відмінність від виявлення умислу та замаху на кримінальне правопорушення (ст. 14 КК).....	79
42. Замах на кримінальне правопорушення: поняття, ознаки, кваліфікація, відмінність від готування до кримінального правопорушення та закінченого кримінального правопорушення (ст. 15 КК).....	82
43. Види замаху на кримінальне правопорушення (ч.ч. 2 та 3 ст. 15 КК).....	83
44. Добровільна відмова при незакінченому кримінальному правопорушенні: поняття, ознаки, наслідки, відмежування від дійового каяття (ст. 17 КК).....	85
45. Співучасть у кримінальному правопорушенні: поняття, ознаки значення (ст. 26 КК)	89
46. Виконавець кримінального правопорушення: поняття, ознаки, види, кваліфікація (ч. 2 ст. 27 КК).....	91
47. Організатор кримінального правопорушення: поняття, ознаки, кваліфікація (ч. 3 ст. 27 КК).....	92
48. Підбурювач до кримінального правопорушення: поняття, ознаки, кваліфікація (ч. 4 ст. 27 КК).....	94
49. Пособник кримінального правопорушення: поняття, ознаки, кваліфікація (ч. 5 ст. 27 КК).....	96
50. Форми співучасті (ст. 28 КК)	98
51. Кримінальна відповідальність та кваліфікація діянь співучасників (ст.ст. 29, 30 КК)	101
52. Співучасть у кримінальних правопорушеннях зі спеціальним суб'єктом.....	103
53. Невдале підбурювання та пособництво: поняття, значення, відмінність від добровільної відмови співучасників	104
54. Екссес виконавця (співучасника): поняття, ознаки, види, значення (ч. 5 ст. 29 КК).....	105
55. Особливості добровільної відмови співучасників (ст. 31 КК)	106
56. Причетність до кримінального правопорушення: поняття, види, відповідальність, відмінність від співучасті у кримінальному правопорушенні (ч.ч. 6 і 7 ст. 27 КК).....	108
57. Триваючі, продовжувані, складні (складені) кримінальні правопорушення та кримінальні правопорушення з похідними наслідками.....	110

58. Повторність кримінальних правопорушень: поняття, ознаки, види, значення (ст. 32 КК).....	114
59. Сукупність кримінальних правопорушень: поняття, ознаки, види, значення, відмінність від суміжних понять (ст. 33 КК)	117
60. Рецидив кримінальних правопорушень: поняття, ознаки, види, значення (ст. 34 КК).....	120
61. Необхідна оборона: поняття, підстава, ознаки, значення (ст. 36 КК).....	122
62. Уявна оборона: поняття, наслідки (ст. 37 КК)	125
63. Затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення: поняття, підстава, ознаки, значення (ст. 38 КК).....	126
64. Перевищення меж необхідної оборони та заходів, необхідних для затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення: поняття, види, наслідки (ч. 3 ст. 36, ч. 2 ст. 38 КК).....	128
65. Крайня необхідність: поняття, підстава, ознаки, значення, відмінність від необхідної оборони (ст. 39 КК).....	130
66. Фізичний та психічний примус: поняття, значення (ст. 40 КК)	133
67. Виконання наказу або розпорядження: поняття, види, ознаки, наслідки (ст. 41 КК)	134
68. Звільнення від кримінальної відповідальності: поняття, передумова, підстава, види, порядок, наслідки (ст. 44 КК)	136
69. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям: передумова, підстава, порядок, наслідки (ст. 45 КК)	138
70. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим: передумова, підстава, порядок, наслідки (ст. 46 КК)	140
71. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки: передумова, підстава, умова, порядок, наслідки (ст. 47 КК).....	141
72. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки: передумова, підстава, порядок, наслідки (ст. 48 КК)	142
73. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності: передумова, підстава, порядок, наслідки (ст. 49 КК)	144

74. Поняття та ознаки покарання (ч. 1 ст. 50 КК)	147
75. Мета покарання (ч.ч. 2–3 ст. 50 КК)	148
76. Система покарань: поняття, ознаки, значення (ст. 51 КК).....	149
77. Основні та додаткові покарання: поняття, види, особливості призначення (ст. 52 КК)	152
78. Штраф: поняття, розмір, особливості призначення та заміни (ст. 53 КК)	155
79. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю: поняття, строки, особливості призначення (ст. 55 КК).....	158
80. Громадські та виправні роботи: поняття, строки, особливості призначення (ст.ст. 56, 57 КК).....	160
81. Службові обмеження для військовослужбовців: поняття, строки, особливості призначення (ст. 58 КК).....	162
82. Тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців: поняття, строки, особливості призначення (ст. 62 КК).....	164
83. Конфіскація майна: поняття, види, особливості призначення, відмінність від спеціальної конфіскації (ст. 59 КК)	165
84. Обмеження волі: поняття, строки, особливості призначення, відмінність від позбавлення волі (ст. 61 КК)	167
85. Арешт і позбавлення волі на певний строк: поняття, строки, особливості призначення (ст.ст. 60, 63 КК).....	168
86. Довічне позбавлення волі: поняття, особливості призначення (ст. 64 КК).....	169
87. Загальні засади призначення покарання: поняття, значення (ст. 65 КК)	170
88. Обставини, які пом'якшують покарання: поняття, значення (ст. 66 КК)	173
89. Обставини, які обтяжують покарання: поняття, значення (ст. 67 КК)	175
90. Призначення покарання за наявності деяких обставин, що пом'якшують покарання (ст. 691 КК).....	177
91. Призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення та за кримінальне правопорушення, вчинений у співучасті (ст. 68 КК)	179
92. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК).....	181
93. Призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень (ст.ст. 70, 72 КК)	184

94. Призначення покарання за сукупністю вироків (ст.ст. 71, 72 КК)	186
95. Звільнення від покарання та його відбування: поняття, передумова, підстава, види, порядок, наслідки (ст. 74 КК)	189
96. Звільнення від відбування покарання з випробуванням: передумова, підстава, порядок, умови (ст.ст. 75–78 КК)	192
97. Кримінально-правові наслідки звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 78 КК)	195
98. Звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку: передумова, підстава, порядок, наслідки (ст. 80 КК)	195
99. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання: передумова, підстава, умова, порядок, наслідки (ст. 81 КК)	198
100. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким: передумова, підстава, порядок, наслідки (ст. 82 КК)	200
101. Звільнення від покарання за хворобою: передумова, підстава, порядок, наслідки (ст. 84 КК)	202
102. Звільнення від покарання на підставі закону про амністію або акта про помилування: поняття, передумова, порядок, види, наслідки (ст.ст. 85–87 КК)	204
103. Судимість: поняття, ознаки, наслідки (ст. 88 КК)	207
104. Погашення судимості: поняття, підстава, строки, наслідки (ст.ст. 89–90 КК)	209
105. Зняття судимості: поняття, підстава, порядок, наслідки (ст. 91 КК)	211
106. Примусові заходи медичного характеру: поняття, види, порядок застосування (ст.ст. 92–95 КК)	212
107. Спеціальна конфіскація: поняття, підстава застосування, відмінність від конфіскації майна як виду покарання (ст.ст. 96–96 ² КК)	214
108. Особливості звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності (ст.ст. 97, 106 КК)	216
109. Види покарань, які застосовуються до неповнолітніх, та особливості їх призначення (ст.ст. 98–102 КК)	218
110. Особливості звільнення неповнолітніх від покарання (ст.ст. 104–107 КК)	220
Література для самостійної підготовки	223

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВВСУ	– Вісник Верховного Суду України
ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ВРУ	– Верховна Рада України
ВСУ	– Верховний Суд
ГК	– Господарський кодекс України
ГУ	– Голос України
ЗП	– Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973–2011 роки) / упоряд. : Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, В. І. Тютюгін. Харків : Право, 2011
ЗСУ	– Збройні Сили України
ЄСПЛ	– Європейський суд з прав людини
КВК	– Кримінально-виконавчий кодекс України
КЗпП	– Кодекс законів про працю України
КК	– Кримінальний кодекс України
ККС ВС	– Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду
КМУ	– Кабінет Міністрів України
КПК	– Кримінальний процесуальний кодекс України
кр. пр.	– кримінальне правопорушення (у всіх відмінках, однині та множині)
КС	– журнал «Кримінальне судочинство»
КСУ	– Конституційний Суд України
КУпАП	– Кодекс України про адміністративні правопорушення
МК	– Митний кодекс України
МОЗ	– Міністерство охорони здоров'я
напр.	– наприклад
н.м.д.г.	– неоподатковуваний мінімум доходів громадян
ОВПУ	– Офіційний вісник Президента України
ПдК	– Податковий кодекс України
пит.	– питання
пост.	– постанова (постанови)
п.	– пункт
пп.	– пункти
ППВСУ	– Постанова Пленуму Верховного Суду України
РКСУ	– Рішення Конституційного Суду України
СБУ	– Служба безпеки України
СК	– Сімейний кодекс України
ст.	– стаття
ст.ст.	– статті
ч.	– частина
ч.ч.	– частини
ЮВУ	– Юридичний Вісник України

Кримінальне право України є однією із фундаментальних навчальних дисциплін при підготовці фахівців за спеціальністю «Право», метою якої є засвоєння студентами юридичних навчальних закладів основних положень про кримінальне правопорушення, відповідальність за нього, застосування покарання та інших заходів кримінально-правового характеру.

На сучасному етапі найважливішою формою оцінювання рівня підготовки студентів з будь-якої навчальної дисципліни, в тому числі і з кримінального права, є такий підсумковий контроль знань, як залік та іспит (у то числі, і шляхом проведення відповідного тестування), які вимагають від студента лаконічно, логічно, обґрунтовано, послідовно та в систематизованій формі за короткий час показати всебічне і повне знання програмного курсу за переліком заздалегідь визначених питань, тестів, які виносяться на залік, іспит чи включаються до тестових завдань.

При підготовці до такої форми оцінювання знань студент повинен опрацювати велику кількість нормативного, навчального, навчально-методичного матеріалу та матеріалів практики застосування закону про кримінальну відповідальність, внаслідок чого значний обсяг часу витрачається не на засвоєння основних положень навчальної дисципліни, а на технічну обробку нормативних актів, наукової та навчальної, навчально-методичної літератури, визначення обсягу матеріалу і послідовності його вивчення та викладення при наданні відповідей на програмні питання чи тестові завдання під час заліку або іспиту. Як наслідок, відповіді студентів іноді мають поверховий, безсистемний та непослідовний характер або перевантажені зайвою інформацією тощо.

Запропонований посібник має на меті надати комплекс послідовно та системно викладених основних теоретичних і практичних положень кримінального права України в стислій, узагальненій формі, акцентуючи увагу студента на основних нормативних та доктринальних положеннях, які вивчаються при засвоєнні зазначеної навчальної дисципліни. Використання посібника насамперед сприятиме полегшенню підготовки студентів до заліку чи іспиту – дозволить систематизувати їхні знання, уміння та навички, а також визначити основний зміст і приблизний обсяг відповідей на питання і в кінцевому підсумку – забезпечить підвищення рівня їхньої професійної підготовки.

Посібник підготовлено відповідно до навчальної програми курсу «Кримінальне право України» (Загальна та Особлива частини), що викладається студентам (курсантам, слухачам) усіх форм навчання (денної, заочної та вечірньої). Зміст посібника визначено переліком зразкових питань, які включаються до екзаменаційних білетів чи тестових завдань. При цьому враховано перелік питань, які виносяться на заліки, а також на іспити.

Використовуючи посібник, слід, однак, ураховувати, що він містить лише певний мінімальний (базисний) обсяг матеріалу із вказаної навчальної дисципліни й у цьому плані є лише своєрідним навчально-довідковим (допоміжним) виданням, яке орієнтує читача і зосереджує його увагу на основних положеннях, які повинні бути ним вивчені та засвоєні при підготовці до заліку чи іспиту з кримінального права і висвітлені під час його складання в усній формі або при виконання тестових завдань.

Тому для того, щоб у повному обсязі опанувати матеріал навчальної дисципліни і при складанні заліку чи іспиту виявити необхідний рівень знань, умінь, навичок та на цій підставі надати правильну, всебічну, глибоку, аргументовану, ґрунтовну і систематизовану відповідь на питання, що включені до екзаменаційних білетів або входять до тестових завдань, необхідно перш за все і в обов'язковому порядку звернутися до інших джерел: до закону про кримінальну відповідальність (Кримінальний кодекс України) та інших нормативно-правових актів; постанов Пленуму Верховного Суду України; правових висновків Верховного Суду, які згідно з частинами 5, 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень і повинні враховуватися судами при застосуванні відповідних норм закону про кримінальну відповідальність. Необхідно також звернутися до підручників з кримінального права, відповідних навчальних і навчально-методичних посібників, науково-практичних коментарів до закону про кримінальну відповідальність, спеціальної наукової літератури та матеріалів судової практики.

Звертаємо також увагу читачів, що наприкінці кожного питання, з якого Верховний Суд висловив свою правову позицію (сформулював певні висновки), наводяться посилання на відповідні постанови чи ухвали, матеріали яких теж слід використовувати при засвоєнні курсу кримінального права.

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА: питання та відповіді

===== 1. Кримінальне право як галузь права: поняття, предмет, метод, система, завдання і функції (ст. 1 КК)

Термін «кримінальне право» вживається у сучасній юридичній науці у трьох значеннях: **а)** як галузь права, тобто система правових норм, яким притаманний власний предмет і метод правового регулювання; **б)** як розділ юридичної науки, який являє собою систему доктринальних ідей, теорій і поглядів на кр. пр. і кримінальну відповідальність за його вчинення; **в)** як навчальна дисципліна, тобто педагогічно адаптована система знань щодо кр. пр., кримінальної відповідальності та інших заходів кримінально-правового характеру, що викладається у закладах вищої освіти.

Кримінальне право як галузь права – система правових норм, що визначають, які суспільно небезпечні діяння є кр. пр. і які заходи кримінальної відповідальності та (чи) інші заходи кримінально-правового характеру застосовуються до осіб, що їх вчинили.

Кримінальному праву як галузі права притаманна низка **ознак**:

- Кримінальне право – *фундаментальна (базова, самостійна)* галузь права. Кримінальне право виникло як самостійна галузь права і характеризується притаманним лише йому власним предметом і методом правового регулювання.

- Кримінальне право є галуззю *публічного права*, бо регулює суспільні відносини, учасником яких, з одного боку, є держава (в особі відповідних її органів), а з іншого, – особа, що вчинила передбачене КК суспільно небезпечне діяння.

- Кримінальне право – це *система* правових норм, які регулюють суспільні відносини, що виникають у зв'язку із вчиненням кр. пр.

- Норми кримінального права *закріплюються виключно в законах* і приймаються у встановленому законодавчому порядку – ВРУ або

всеукраїнським референдумом. Таким чином, нормам кримінального права притаманна так звана *формальна визначеність*.

Предметом кримінального права є кримінально-правові відносини, які виникають у зв'язку із вчиненням кр. пр. та притягненням особи, що його вчинила, до кримінальної відповідальності, а також у зв'язку із застосуванням інших заходів кримінально-правового характеру.

Кримінальному праву властивий переважно **імперативний метод правового регулювання**, який полягає в тому, що:

а) учасники кримінально-правових відносин не є рівноправними (у особи, що вчинила кр. пр., наявний обов'язок понести відповідальність за його вчинення, а у держави (в особі відповідних її органів) – повноваження притягнути особу до кримінальної відповідальності та (чи) застосувати інші заходи кримінально-правового характеру. У свою чергу, держава зобов'язана здійснити таке притягнення до відповідальності тільки на підставах, у порядку та в межах, визначених у КК України, а особа, що вчинила кр. пр., має право вимагати від держави дотримання таких зобов'язань (ст. 62 Конституції України, ст. 2 КК України);

б) кримінальне право має свій власний предмет, встановлюючи переважно *норми-заборони і норми-зобов'язання*. Водночас кримінальному праву характерні й окремі елементи *диспозитивності* правового регулювання, які виявляються при звільненні від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК), призначенням або звільненням від відбування покарання з випробуванням на підставі угоди про примирення або про визнання вини (ч. 5 ст. 65, ч. 2 ст. 75 КК) тощо.

Норми кримінального права об'єднані у певну **систему**, яка складається із Загальної й Особливої частин.

Загальну частину складають норми, які мають універсальний характер і визначають завдання, принципи та найбільш важливі інститути кримінального права (підставу кримінальної відповідальності, чинність і дію кримінального закону в часі і просторі, стадії вчинення кр. пр., співучасть у кр. пр., поняття і види покарань, підстави

для звільнення від кримінальної відповідальності і покарання, підстави застосування інших заходів кримінально-правового характеру, особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх тощо).

Особливу частину кримінального права складають норми, що визначають, які конкретно діяння є кр. пр. (їх ознаки) і встановлюють конкретні види та визначають розміри покарань, які можуть бути застосовані до осіб, що їх вчинили.

Норми Загальної й Особливої частин нерозривно пов'язані між собою і тільки в їх єдності та взаємодії дозволяють врегулювати кримінально-правові відносини. Норми Особливої частини ґрунтуються на нормах Загальної частини і завжди застосовуються одночасно з її нормами. Водночас Загальна частина побудована на основі узагальнення ознак, притаманних кр. пр., передбаченим в Особливій частині.

Завдання кримінального права закріплені у ст. 1 КК і полягають у правовому забезпеченні охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобіганні кр. пр.

Для реалізації цього завдання кримінальне право виконує низку **функцій**, основними з яких є *охоронна* і *регулятивна*. **Охоронна** функція полягає в тому, що, встановлюючи заборону на вчинення кр. пр. і передбачаючи покарання за їх вчинення, кримінальне право тим самим охороняє суспільні відносини, що регулюються іншими галузями права (життя, здоров'я, власність, громадський порядок і громадська безпека тощо). **Регулятивна** функція кримінального права полягає в тому, що: **а)** передбачаючи покарання за вчинення певних діянь, кримінальне право тим самим вимагає від учасників суспільних відносин правомірної поведінки; **б)** у деяких випадках кримінальний закон прямо надає особі право вчинити певні дії (при необхідній обороні, крайній необхідності тощо); **в)** визначаючи ознаки конкретних кр. пр., встановлюючи загальні засади і спеціальні правила призначення покарання, передумови і підстави звільнення від кримінальної відповідальності і покарання, закон тим самим безпосередньо регулює діяльність правоохоронних органів і судової системи.

===== 2. Закон про кримінальну відповідальність: поняття, ознаки, значення (ст. 3 КК)

Формою нормативного вираження кримінального права як галузі права є *закон про кримінальну відповідальність*. Термін «закон про кримінальну відповідальність», або «кримінальний закон» (вживаються як синоніми), використовується у кримінальному праві у двох значеннях: а) з одного боку, кримінальним законом називається КК в цілому чи окремі його норми, б) з іншого, – цим терміном охоплюються ті закони, якими вносяться зміни і доповнення до КК.

Закон про кримінальну відповідальність – *письмовий нормативно-правовий акт, який має вищу юридичну силу і містить у собі норми, що встановлюють підстави, завдання і принципи кримінальної відповідальності, визначають, які суспільно небезпечні діяння є кр. пр. і які заходи кримінальної відповідальності та інші заходи кримінально-правового характеру можуть бути застосовані до осіб, що їх вчинили.*

Закону про кримінальну відповідальність притаманні такі **ознаки**:

- Він завжди є *письмовим нормативно-правовим актом*.
- Він, як і будь-який інший закон, приймається тільки ВРУ або всеукраїнським референдумом і тому має *найвищу юридичну силу*.
- Він містить у собі норми кримінального права, тобто визначає, які суспільно небезпечні діяння є кр. пр. і які заходи кримінальної відповідальності (в тому числі й покарання) застосовуються до осіб, що їх вчинили, а також встановлює підстави звільнення від кримінальної відповідальності і покарання та підстави і порядок застосування інших заходів кримінально-правового характеру.
- Він є *єдиним джерелом кримінального права*. Відповідно до ч. 3 ст. 3 КК кримінальна протиправність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються *тільки КК*. Будь-які знову прийняті закони про кримінальну відповідальність після набрання ними чинності включаються безпосередньо до КК.

Значення закону про кримінальну відповідальність полягає в тому, що:

- 1) він є формою існування кримінального права, містить у собі всі норми, які утворюють галузь кримінального права;